

**Həmzə Vəlîməmmədov,
respublikanın əməkdar
jurnalisti**

"Naxçıvanda dünyaya göz açan, Azərbaycanda ilk dramaturq qadın, mənzum dramların ilk qadın müəllifi, Məşhəti Gəncəvi, Heyran xanım, Xurşudbanu Natəvan və başqaları kimi qadın yazarlar arasında özünəməsus yeri olan, sənətin zirvelerinə inamla addımlayan, 22 yaşında "Məşhəti" mənzum dramı ilə aləmə səs salan Kəmalə Ağayevanın həyat və yaradıcılığı haqqında bir kitab".

Yuxarıdakı sətirlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar rəssamı Əli Səfərlər və şairə-telejurnalist Aybəniz Ağaçızının "Naxçıvan" nəşriyatında çap olunmuş "Nuh yurdunun heyranı" kitabından götürülmüşdür. Əsər əsasən altı bölmədən ibarətdir: "Uşaqlıq və gənclik illəri", "Pedaqoji fəaliyyət", "Kəmalənin şeir dünyası", "Dramaturgiya", "Tərcümə əsərləri", "Xarici ölkə görüşləri". Bunlardan başqa şairənin əsərlərinin bibliografiyasına da kitabda yer ayrılmışdır.

Naxçıvan Şərqi qapısında qədim diyarı, memar Əcəminin, Behruz Kəngərlinin, Rza Təhmasibin, Kazım Ziyانın, Kəngərli generallarının, Məmməd Səid Ordubadinin, Hüseyn Cavidin, Məmməd Araxzin, İslam Səfərlinin, Ramiz Mırışının, Nəriman Məmmədovun, Elmira Şaxtاختıyanın və onlarla, yüzlərle başqa övladların vətənidir.

Dünya şöhrəti diplomat, müstəqil Azərbaycanın memarı, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev də Naxçıvanda doğulub boy-a-başa çatmışdır.

Müəlliflər diyarın qədim güşələrindən Əlixan məhəlləsindən səhəbət açıq, yetirmələrini oxucuya təqdim edirlər. Onlardan biri şairə Kəmalə xanım Ağayevadır. Uşaqlıqından uzun hörükəri ilə dikkəti çəkən bu cılız qız məktəb illerindən, 11-12 yaşlarından şeir yazmağa başlayır. "Bahar", "Əziz bayram", "Qış", "Maral səsi", "Şirin gəl və şirin get" şeirləri ilə titrək addımlarını atır.

Qanlı-qadali müharibənin sorağı Naxçıvana gəlib çatır. Kəmalənin atası Ağa cəbhəyə yola salınır. Ailə çətin günlər keçirir. Şairə sonralar bu illəri xatırlayaraq "Mənim anam" şeirləndə yazır:

**Yoxsul evin bucağında,
Gah çılpaq, gah ac olmuşam.
Kətmən vurub, taxiş biçib,
Dən sovurub mənim anam.
Su yerində Günəş içib,
Can qovurub mənim anam.**

KƏMALƏ XANIMIN SƏNƏTİNƏ LAYIQ

Kitabda Kəmalə xanımın tələbəlik illəri əksini tapıb. Orta məktəbdə oxuduğu zaman çox sevdiyi fənn fransız dili olur. Ürəyinin səsi onu Xarici Diller İnstitutuna getirir. İmahanları müvəffəqiyyətlə verib fransız dili fakültəsinə daxil olur. Tələbəliyin ilk ayları onunçun çətin keçir. Bir müdət Bakı həyatına alışa bilmir. Atasından aldığı məktublar onu darixmağa qoymayıb.

Tələbəlik Kəmalənin qəlbində dərin izlər buraxır, xatirələr poetik misralara çevirilir. "Azərbaycan" jurnalında dərc olunan "Hilal olaydım" ilk mətbu şeiri onu sevindirir. Bununla o, ədəbi mühitdə imzasını atır:

**Görəydim iki gənc çəkir avari,
Qayıq dalğalarla yarışıb gedir,
Mehriban bir qızın oxuduqları,
Axşam yellərinə qarışib gedir.**

Müəlliflər Kəmalə Ağayevanın pedagoji fəaliyyətini geniş işıqlandırırlar. Ali təhsilini uğurla başa çatdırıb şairə Naxçıvana dönür, kənd məktəblərinin birində şagirdlərə fransız dilindən dərs deyir. Bir müddət dən sonra iş yerini şəhərə dəyişir, internat məktəbində çalışır. Müəllim işlədiyi illərdə Azərbaycanda nəşr olunan qəzet və jurnallarda şeirləri dərc edilir. 22 yaşında Azərbaycan Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul olunur.

Kəmalə Ağayeva 40 ilə yaxın müəllim işləmiş, bu peşə ilə fəxr eləmişdir. Söz düşəndə "müəllim gələcəyin xatirəsidir" deyir. O, yetirmələri ilə görüşəndə xatirələr dileyin, onları övladları kimi bağırına basır. Kəmalə xanımın kitabda səhəbətindən bir cümlə: "Müəllim uşaqlarımıza təmiz yaşamağı, tərbiyeli, əxlaqlı olmağı aşılamalıdır".

Kəmalə xanım çağdaş ədəbiyyatımızın tanınmış və sevilən simalarındandır. "Şeir dünyası" bölməsində bu barədə geniş səhəbət açılır. Azərbaycanın hər bir guşəsi şairəyə anası qədər əziz və doğmadır. Sonsuz məhəbbətini belə ifadə edir:

**Əlimdəki bu qələm də sənindir,
Könlündəki xoş aləm də sənindir.
Gözündəki bu şö'ləm də sənindir,
Ömrə həyənim mənim,
Azərbaycanım mənim.**

Həzin bahar yelləri, otların nəğməsi, çeşmələrin piçiltisi, laləli-nərgizli çöllər, göylər qızı Günəş, ulduzlar arasından boyanan Ay, Naxçıvanın Duzdağı, pəmbə buludlar, zümrüd zəmilər, çəmənlərin qırmızı laləleri, "başı dumanlı" Suşa dağları, qədim Gəmiqaya, Üzeyirin, Vaqifin, Natəvanın,

Xan əminin ayaq izləri qalmış Qarabağ, yaşıl meşələr, daha nələr, nələr... Şairə bunların hamisəna qəlbində məhəbbət yeri saxlayıb:

**Orda Üzeyirin ayaq izləri,
Orda Vəqifimin sözləri qaldı.
Natəvan bacımın bulaq gözləri,
Neçə sənətkarın özləri qaldı.
Orda torpağımın yanıq nələsi,
Əziz Xan əminin can şıkəstəsi.**

Əli Səfərlər
Aybeniz Ağaçızı

**Nuh
yurdunun
heyranı**

Şairə-dramaturq ulu öndər Heydər Əliyevə silsile şeirlər həsr etmişdir. Kitabda qeyd edildiyi kimi, bu şeirlərdə məhəbbət hissi yüksəkdir. Dahi rəhbərin unudulmaz xatirəsinə yazdığı "Səni unutmarıq" şeirində ümummilli liderimizin heç vaxt unudulmayacağını, qəlbərdə əbədi yaşayacağını qələmə alır:

**Bu gün ayrılığın yaşı bir ildir,
Amma unutmadıq bir an da səni,
Kədər ürkəldən gedən deyildir,
İtirdik bir ağır zamanda səni.**

**Fəqət yad edirik səni vüqarla,
Çünkü şərəfimiz, qürurumuzsan.
Özün yaratdığın bu xoş diyarda
Sabaha aparan uğurumuzsan.**

Kəmalə xanımla Bakı şəhərindəki evində görüşümü xatırladı. Biz ilk dəfə masa araxasında əyləşmişdik. Uzun illərdən bəri yaradıcılığını izlədiyimdən səhəbət saldım. Kitablarını dönə-dönə oxuduğumu, şeirlərini nəvələrimin əzbərlədiyini söylədim. Oğlu Ələddinlə şairənin sözlərinə bəstələnmiş mahnilara qulaq asdıq, Azərbaycan radiosunun tanınmış diktorlarının ifasında poeziya nümunələrini dinlədik. Kitabxanasından bir neçə əsərinə avtoqraf yazıb mənə bağışlaşdım. Otağındakı pəncərənin qabağında ulu öndərin təbəssümlü portretini göstərib:

-Hər səhər namaza duranda o böyük insanın ruhuna salavat çevirib Tanrıdan rehmət dileyişəm. Həmişə qayğıma qalırdı, ad günlerimdə zəng vurub təbrik eləyirdi. Övladı

İlhamdan çox razıyam. Bu mənəzzillər onun sərəncamı ile verilib. Rahat yaşayıb yaradıcılıqla məşğül olram, - dedi.

"Nuh yurdunun heyranı" kitabında şairənin epik əsərləri-poemaları haqqında geniş səhəbət açılır. Qeyd edilir ki, Kəmalə xanımın poemaları oxucunu özüne cəlb edir, birnəfəsə oxunur. Onun Büyuk Vətən mühərabəsində qayıtmayan igidlərin xatirəsinə həsr etdiyi "Ürəklərdə qaldı adınız" poeması döyüslərdə qəhrəmancasına həlak olan oğullarımızın lirik portretini canlandırmışdır:

**Geri qayıtmayan siz, ey cavanlar,
Bu gün baş əyirik xatirənizə.
Aldı ömrünüzü odlu tufanlar,
Lakin bu ömürdür hər birinizə.
Nə qədər kədərlə olsa da bu hal,
Sizin hayatınız olsa da xəyal,
Özünüz bizimlə yenə varsınız.**

Şairənin "Gözü yolda qalan var" poeması 1994-cü ildə Ağdam döyüslərində mərdliklə vuruşan Hacıqabul şəhidi Həmidəğanın əziz xatirəsinə yazılıb. Poemanı qələmə alarkən Kəmalə xanım qəhrəmanın qəbrini ziyarət etmiş, onun yaşılığı evdə olmuş, ömr-gün yoldaşı Tərənə xanımla görüşmiş, ondan yadigar qalan övladlarının saçlarını tumarlaşdırıb.

"Nurun yayılıbdır bütün dünyaya" poeması kitabda geniş təhlilini tapmışdır. Əsər ulu öndərimiz Heydər Əliyevin şərəflə ömr yolu haqqında sənballı dastandır:

**Heydər memarı Azərbaycanın,
Hər daşda, torpaqda onun əli var.
Səsi hər yerində gəlir dünyanın,
Onun Vətən boyda bir heykəli var.**

Kitabın müəllifləri Naxçıvan teatrında Kəmalə xanımın fəaliyyətini dolğun işıqlandırmışlar. Şairənin 27 yaşında "Məşhəti" mənzum pyesinin tamaşaçaya qoyulması həm ona, həmdə teatra şöhrət getirir. 1965-ci ilin iyul ayında Bakıda Milli Teatrda Naxçıvan artistlərinin tamaşaçaya qoyduğu bu pyesə tələbə dostları maraqla baxmışdıq. Alqışlar altında səhnəyə dəvət olunan müəllifi görəndə inana bilmirdik bu böyük əsər balacaboy, çelimsiz qızın qələmindən çıxmışdır. Məhsəti rolunda gözəl sənətkar Zərös Həmzəyevə bizi məftun eləmişdi. Tamaşanın rəssamı, şairənin ömr-gün yoldaşı Məmməd Qasımovu da ehtiramla xatırlayıraq.

Naxçıvan teatrında Kəmalə xanımın "İsmət", "Mənim tanrım" gözəllikdir, sevgidir, "Apardı sellər Saranı" dram əsərləri, naşıl-tamaşaları mü-

vəffəqiyyət qazanır, dövri mətbuatda təqdir olunur.

Kəmalə xanım dünya ədəbiyyatından Azərbaycan dilinə bir çox uğurlu tərcümələr etmişdir. Özünün şeirləri rus, ukrayna, türkmen, özəbek, tacik, fransız dillərinə çevrilmiş, oxucu rəğbəti qazanmışdır. Kitabda tərcüməcılərdən V.Konstantinovanın, G.Svetkovun, O.Yurenkonun, T.Yesenovanın adları çəkilir, tərcümələrdə nümunələr verilir.

Mətbuat səhifələrində Kəmalə xanımın 200-e yaxın ocerki, resenziyası və məqaləsi çap edilmişdir. Müxtəlif illərdə, müxtəlif ünvanlardan, müxtəlif peşə sahiblərdən onlarla məktub almışdır. Bu məktublar arasında mənim də imzam var. Mektubun mətni kitabda tam verilmişdir.

"Hələ lap gənc vaxtlarından Amerikani görmək arzusu ürəyində baş qaldırmışdı. O dövrədə bunu həyata keçirmək yuxarı kimi görünürdü. Illər keçdi... günlərin birində xoş xəbər geldi. Düz iyirmi il bundan qabaq xəyallarındakı arzu həyata keçdi".

Kitabın "Xarici ölkə görüşləri" bölməsinin ilk cümlələri belə başlanır: Kəmalə xanım 43 yaşında Amerikaya səfər edir, Nyu-Yorka gəzib-dolaşır, muzeylərlə, teatrindrəla tanış olur. Kaliforniya ştatının San-Fransisko şəhərinin küçələri ilə irəlilədikcə bələdçi ona məraqlı məlumatlar verir. "Amerika görüşləri" silsiləsindən şeirlər yazır.

Özbekistanda Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti günlərində iştirak edən şairə xanım dinləyicilər qarşısında şeirlərini oxuyur, bu səfər qəlbində dərin hissələr oyadır, diyara həsr olunmuş şeirlər yazır.

Fransa səfərində Kəmalə xanım Parisin, Strasburqun görməli yerlərində olur, əzəmetli Eyfel qülləsinə tamaşa eləyir.

Şairənin Türkiyəyə səfərləri nəşerde ətraflı əksini tapmışdır. İlk səfəri İstanbuldan başlanır, Y.İmrə yürüşündə iştirak edir. Türkiyənin paytaxtı Ankarada olur. Sonralar müxtəlif bölgələrdə yeni dostlar və tanışlar tapır.

İstedadlı şairə-dramaturq, əməkdar incəsənət xadimi, gözəl ana, mehriban nənə haqqında yazılış bu kitab maraqla oxunur, oxucusunu yormur. Xatirələrdən, fotoskillərdən yerli-yerində istifadə olunmuşdur. Yazını kitabındakı son sözdəki bu fikir-lə bitirmək istəyirəm: "Kəmalə xanım uzun yolculusudur. Bu yol sənət yoludur. Bu yol bitib tükənən deyil, uzandıqca uzanır..."